

פתרון בחינת הבגרות בתנ"ך

יחידה שלישית

קיץ 2013

מספרי השאלון: 133,001106

מוגש על ידי:

דנית בר אור סבאג, חוה צדוק וגליה סמו

מורות לתנ"ך ברשת בתי הספר של

יואל גבע

הערות:

1. התשובות המוצגות כאן הן בגדר הצעה לפתרון השאלון.
2. תיתכנה תשובות נוספות, שאינן מוזכרות כאן, לחלק מהשאלות.

פרק ראשון

הנבחנים נדרשו לענות על שלוש מהשאלות 1-4. בכל שאלה שנבחרה, לענות על שניים מהסעיפים א-ג.

שאלה מספר 1

הנבחנים נדרשו לענות על שניים מהסעיפים א-ג:

סעיף א'

(1) מטרת החלום: לגרום לאבימלך להחזיר את שרה לאברהם. "ועתה השב אשת האיש... וחיה". מטרה זו הושגה: "וישב לו את שרה אשתו" (פס' 14).

או: מטרת החלום למנוע את מימוש הנישואין בין אבימלך לשרה: "על כן לא נתתיך לנגוע אליה... ואם אינך משיב דע כי מות תמות" (פס' 6-7). המטרה הושגה: עוד לפני החלום "אבימלך לא קרב אליה" (פס' 4) ולאחר החלום הוא השיב אותה לאברהם "וישב לו את שרה אשתו" (פס' 14).

(2) חששו של אברהם לא היה מוצדק, כיוון שאבימלך ואנשיו מוצגים כאנשים מוסריים. לקיחת אשת איש הטרידה אותם מאוד. אבימלך מעיד על עצמו שהוא צדיק, כלומר לא לקח את שרה מתוך ידיעה שהיא אשת איש. אנשי אבימלך יראים מאוד כאשר הוא מספר להם על חלומו, כלומר גם הם מוטרדים מאוד מלקיחתה של אישה נשואה.

או: החשש של אברהם היה מוצדק, משום ששרה אכן נלקחה ע"י אבימלך, וייתכן שאילו היה ידוע שהיא אשת איש, חייו של אברהם היו בסכנה.

סעיף ב'

(1) בפסוק 3 מודגש שאלוהים נגלה אל אבימלך בשעת לילה. השאלה העולה מן המדרש: מדוע מודגש שאלוהים התגלה אל אבימלך בחלום בשעת לילה?

(2) המדרש מדגיש את מעמדו הגבוה יותר של אברהם לעומת מעמדו של אבימלך, שכן לאבימלך אלוהים התגלה בלילה, בסתר, כיוון שאינו שייך לעם ישראל. לעומת זאת, לאברהם התגלה אלוהים בגלוי.

סעיף ג'

(1) הצירוף שאלוהים מחסיר: "בנקין כפיי".

(2) ה' אומר שאבימלך עשה מעשיו בלב נקי, ולא מתוך רצון לעבור עברה. אבל עדיין המעשה אינו ראוי, ולכן אבימלך אינו "נקי כפיים" לחלוטין. הבהרה זו יכולה להסביר את השמטת הצירוף "בנקין כפיי".

שאלה מספר 2

הנבחנים נדרשו לענות על שניים מהסעיפים א-ג:

סעיף א'

(1) חלומי הראשון של יוסף מעיד על מערכת היחסים המעורערת בינו לבין אחיו. יוסף הוא הבן המועדף על יעקב, העדפה הבאה לידי ביטוי גם בכתנת הפסים שהכין עבורו. בחלום יוסף ואחיו מיוצג על ידי אלומות שיבולים, ואלומות אחיו משתחוות לאלומה של יוסף: "והנה קמה אלמתי וגם נצבה והנה תסבינה אלמתיכם ותשתחוינה לאלמתי". חלום זה מעיד על שליטת יוסף על אחיו, ומהווה סיבה נוספת לשנאתם כלפיו.

(2) על התלמיד לציין שתי הוכחות:

- בחלום הראשון יוסף מיוצג על ידי אלומת שיבולים, וכך אחיו מיוצגים על ידי אלומות שיבולים: "קמה אלמתי וגם נצבה והנה תסבינה אלמתיכם...". ואילו בחלום השני יוסף נותר בדמותו האנושית, אין לו ייצוג בתוך החלום: "משתחווים לי".
 - בחלום הראשון יוסף מתואר כמי ששולט על אחיו בלבד: "והנה תסבינה אלמתיכם ותשתחוינה לאלמתי". ואילו בחלום השני שליטת יוסף מתרחבת: גרמי השמים משתחווים ליוסף. מכאן שיוסף שולט על היקום כולו: "והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחווים לי".
- א:** בחלום השני יוסף לא שולט רק על אחיו, אלא על כל משפחתו, משום שגם הורים נזכרים בחלום: "והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחווים לי".

סעיף ב'

(1) על התלמיד לציין הבדל עקרוני אחד:

בחלום יעקב ה' נגלה ישירות ליעקב, ומעביר לו מסר ברור: "והנה ה' ניצב עליו ויאמר אני ה'...". לעומת זאת בחלום יוסף המסר מועבר באמצעות מראה סתום הזקוק לפתרון: "והנה קמה אלמתי וגם נצבה והנה תסבינה אלמתיכם ותשתחוינה לאלמתי".

א: "והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחווים לי".

א: בחלום יעקב יש גם מראה וגם מסר אלוהי ברור: "ויחלם והנה סולם מצב ארצה... מלאכי ה' עלים וירדים בו..." ואילו בחלומות יוסף יש רק מראה.

(2) תגובת האחים ויעקב אינה עולה בקנה אחד עם דרך פתרון החלומות בספר החלומות האכדי. בספר החלומות מצב החולם בחלום מעיד על ההיפך ממה שיקרה במציאות (אנלוגיה הפוכה). לעומת זאת, האחים ויעקב רואים בחלום נבואה לעתיד. כלומר, מה שמתרחש בחלום הוא שיקרה במציאות (אנלוגיה).

סעיף ג'

לדעת רד"ק חלומי של יוסף אינו אמיתי. לדעתו, מכיוון שרחל באה לידי ביטוי בחלום, והרי שרחל כבר מתה, לא יתכן שהיא תבוא להשתחוות בפני יוסף. לאור זאת, החלום כולו מבוטל.

שאלה מספר 3

הנבחנים נדרשו לענות על שניים מהסעיפים א-ג:

סעיף א'

(1) הסיבה שבגללה חשב שר האופים שפתרון חלומו יהיה דומה לפתרון החלום של שר המשקים: בשני החלומות מופיע המספר 3 או: בשני החלומות מתוארת עבודתו של השר (בחלום שר המשקים מתוארת עבודתו – הוא משקה את המלך, ובחלום שר האופים מתוארת עבודתו – הבאת הלחם לפרעה).

(2) השימוש בביטוי: "ישא פרעה את ראשך" מדגיש את ההבדל בין חלום שר המשקים לחלום שר האופים באופן הבא: לשר המשקים אומר יוסף כי המלך ישא את ראשו מבית הכלא, וישיב אותו למשרתו, ואילו לשר האופים אומר יוסף כי פרעה ישא את ראשו מעליו, כלומר, ימית אותו.

סעיף ב'

(1) יוסף ביקש משר המשקים שלאחר שיוחזר לתפקידו יפעל לשחרורו (של יוסף) מהכלא. יוסף התחנן בפני שר המשקים שידבר עם פרעה, ויביא לשחרורו, כיוון שלא עשה דבר, והוא חף מפשע.

(2) על פי המתואר בבראשית מ, 1-3 חטאו של שר המשקים אינו מתואר באופן מדויק, אך ניכר כי פעל באופן בלתי הולם, הכעיס את פרעה, ולכן נכלא. על פי המתואר בבראשית מ"א, 9 חטאו של שר המשקים הוא התעלמותו מבקשתו של יוסף, להביא לשחרורו, באם פתרון החלום יתברר כנכון.

סעיף ג'

(1) הסתירה העולה לכאורה משני חלקי הפסוק היא: כיצד יתכן שמצד אחד טוען יוסף שאלוהים הוא היחיד שמסוגל לפתור את החלומות, הרי בהמשך דבריו מבקש יוסף משרי האופים והמשקים שיספרו לו את חלומותיהם, על מנת שיפתור אותם.

(2) דברי דניאל בקטע עשויים ליישב את הסתירה באופן הבא: דניאל התפלל לה' על מנת שיגלה לו את החלום אשר חלם נבוכדנצר. האל התגלה לדניאל בחלום, ומסר לו את תוכן החלום. לפיכך, ניתן להסיק, כי היכולת של אדם לפתור חלום נעוצה ברצונו של האל: רק כאשר האל מחליט לתת לאדם את היכולת לפתור חלום, יש ביכולתו של האשם לעשות זאת. מכאן, יוסף היה מודע לכך שיצליח לפתור את חלומות שרי פרעה רק אם ה' יחליט לאפשר לו, ולתת לו את היכולת לעשות זאת.

שאלה 4

הנבחנים נדרשו לענות על שניים מהסעיפים א-ג:

סעיף א'

(1) אברם מסתייג מהבטחת ה' בנוגע לשכר, כיוון שכל שכר שייתן לו ה' לא ישתווה לרצונו האמיתי של אברהם בבן יורש.

(2) ה' מבטל את הסתייגותו של אברם באומרו שהשכר המובטח לו יינתן לו. היורש המובטח אכן יהיה בשר מבשרו של אברם.

סעיף ב'

(1) הראיות האפשריות (יש לציין ראייה אחת):

- אלוהים מתגלה אל אברם "במחזה" – מונח קרוב לחלום במקרא.
 - בחלק מהזמן אברם ישן "ותרדמה נפלה על אברם". חלומות מתרחשים בשעת השינה.
 - ההתרחשות כולה מתקיימת בלילה: נאמר שחשכה גדולה אופפת את אברם: "ויהי השמש לבוא... והנה אימה חשכה גדולה נפלת עליו".
- (2) זכריה מביע יחס שלילי לחלומות. הוא טוען שהם חלומות שווא, שהם אמצעי שווה ערך ומשקל לשאילה בתרפים ולעשיית קסמים, מעשים שמאפיינים עבודה זרה. לכן הטענה בסעיף (1), הרואה בחלומו של אברם "במחזה", דרך להתגלות ה', אינה עולה בקנה אחד עם דברי זכריה.

סעיף ג'

- (1) מטרת ביתור העגל: להבהיר את גורלם של מי שלא יקיימו את הברית. כמו העגל המבותר, יבותרו אלה שלא יקיימו את הברית.
- (2) כיוון שרק האל עבר, מדובר בברית הענקה (ברית חד צדדית). רק אלוהים מתחייב, והוא אינו מבקש מאברם להתחייב לדבר.

פרק שני

הנבחנים נדרשו לענות על שתיים מהשאלות 5-7:

שאלה מספר 5

סעיף א'

- (1) הקריטריון לזיהוי נביא שקר על פי דברים י"ג הוא: תוכן נבואתו של הנביא: נביא המסית לעבוד אלוהים אחרים, ולעזוב את ה'.
- הקריטריון לזיהוי נביא שקר על פי ירמיה כ"ג הוא: נביא שטוען שה' התגלה אליו בחלום בלבד. או נביא שכל תמצית נבואתו שאובה מן החלומות אותם הוא חולם, ומשייך אותם לה'.
- (2) הקריטריון המובהק יותר הוא זה המתואר בדברים י"ג- תוכן הנבואה הוא קריטריון מובהק יותר מאשר הטענה שחלום זה או אחר שחלם נביא אינו דבר ה'. על פי דברים י"ג, ברגע שנביא מסית לעבודה זרה, אין עוררין אלא להאשימו באמירת נבואת שקר.

סעיף ב'

על פי הנאמר בפסוק 4 ניתן להניח כי הנביא או חולם החלום פועל מטעם ה', זאת מכיוון שעל פי הפסוק, זוהי דרכו של ה' לנסות את העם, ולבדוק האם הוא באמת נאמן לה', ומסרב להאמין באלוהים אחרים: "לא תִשְׁמַע אֶל דְּבַרֵי הַנְּבִיא הַהוּא או אֶל חוֹלֵם הַחֲלוֹם הַהוּא כִּי מִנְסָה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶתְכֶם לְדַעַת הִישָׁכֶם אֶהְיֶה אֶתְכֶם וְכָל לְבַבְכֶם וְכָל נַפְשְׁכֶם"

שאלה מספר 6

סעיף א'

הקשר בין החלום למציאות: המציאות משפיעה על החלום, אך החלום אינו משפיע על המציאות. החולם מושפע ממה שקורה לו במציאות ועל כן חולם את חלומו, אך חלומו אינו משנה את מה שקורה לו במציאות. הרעב חולם על אוכל כיוון שהוא רעב, אבל כשהוא מתעורר הוא עדיין רעב. וכך גם לגבי הצמא.

סעיף ב'

הנסיבות בפסוק 7 הן המצור על ירושלים. המסר של הנביא בפסוק 8: המצור לא יצליח, הגויים לא יצליחו לכבוש את ירושלים.

שאלה מספר 7

סעיף א'

(1) על התלמיד לציין שתי הוכחות:

- "אני ישנה ולבי ער" – הנערה מעידה על עצמה שהיא ישנה, וליבה, מחשבותיה הן אלה שפועלות. לכן המתואר בפסוקים אלה הוא רק בגדר חלום.
- "מצאני השמרים הסבבים בעיר הכוני פצעוני..." – בתקופת המקרא לא היה מקובל שנערה תסתובב בלילה לבדה ותחפש אחר אהובה. לפיכך, עצם העובדה שהנערה מתוארת, כמי שיוצאת בלילה לחפש אחר הדוד, מתוך ידיעה שהיא מפרה את המוסכמות החברתיות המקובלות, ועלולה גם להיות מוכה בשל כך על ידי שומרי העיר, מעידה על כך שהתואר הוא אינו מציאותי, ומדובר בחלום.

(2) על התלמיד לציין שתי דוגמאות:

- "ומעי המו עליו" – המחשבה על הדוד גורמת לרעה להתרגש ולהתגעגע אליו.
- "יצאה נפשי בדברו" - קולו של הדוד מעורר בנערה געגועים אליו, ליבה יוצא אליו.
- "בקשתיהו ולא מצאתיהו קראתיו ולא ענני" – הנערה מחפשת אחר האהוב, ולפיכך מתגעגעת אליו.
- "אם תמצאו את דודי מה תגידו לו שחולת אהבה אני" – הנערה מבקשת מבנות ירושלים, שימצאו את הדוד ויגידו לו שהיא חולה מרוב אהבה וגעגועים כלפיו.

סעיף ב'

על התלמיד לציין דוגמה אחת:

- "פשטתי את כתנתי איככה אלבשנה רחצתי את רגלי איככה אטנפם" – הנערה רוצה לפגוש את הדוד, אך לא יודעת כיצד לנהוג: האם לפתוח לו את הדלת או לא.
- "אם תמצאו את דודי מה תגידו לו שחולת אהבה אני" – מצד אחד הנערה מבקשת מבנות ירושלים שתעזרנה לה למצוא את הדוד, אך מצד שני היא לא רוצה שהן תאמרנה לו שהיא חולה מרוב אהבה כלפיו.